

BREU ESBÓS DE LA VIDA I OBRA DE JOSEP MARIA BATISTA I ROCA, AMB
MOTIU DE LA SEVA MORT.

Joan J. PUJADAS

Institut Català d'Antropologia
Departament d'Antropologia de Tarragona

Nota biogràfica.

Batista i Roca neix a Barcelona l'any 1895 i estudia, durant els anys 1911-1916, les llicenciatures de Filosofia i Lletres i de Dret. Essent estudiant, participà en el Segon Congrés Universitari Català, en qualitat de Secretari General. Des de la seva constitució, fou Secretari de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, que va néixer sota els auspicis de la Càtedra d'Ètica de la Facultat de Filosofia i Lletres, de la que era titular Tomàs Carreras i Artau. Posteriorment es desplaçà a Madrid, on assistí a un curs amb el prof. Westerman, i va marxar tot seguit a Londres i a Oxford per especialitzar-se en Etnologia, sota la direcció dels prof. Thomson i Marett.

Tres anys abans de la dictadura de Primo de Rivera es constitueix l'Associació Catalana d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria, que sota la presidència de Telesforo de Aranzadi, i amb la secretaria de Batista i Roca, agrupa els especialistes d'aquestes tres branques acadèmiques. La publicació dels quatre volums del butlletí de l'Associació es perllongà fins a l'any 1926, i les seves activitats fins al 1929, per acabar incorporant-se finalment com a filial de l'Associació del mateix nom instal·lada a Madrid, que era d'àmbit estatal.

En aquest període (1926-1930), justament, l'activitat de Batista i Roca es decanta del camp universitari cap a l'activitat política de caire activista, on propugna fins i tot la instrucció militar clandestina per defensar els drets nacionals catalans davant el poder central. Es per això que el veiem al costat de Francesc Macià, en proclamar aquest la República Catalana i, més tard, defensant l'Estat Català de Lluís Companys. Paral·lelament, durant aquests anys introdueix l'escoltisme a Catalunya, i funda el 1927 els Minyons de Muntanya, al mateix temps que publica el seu Manual d'Excursionisme; un any més tard se celebrà el Primer Campament General de Guies Excursionistes i Minyons de Muntanya i es publicà sota el seu impuls, la revista "Excursionisme", on varen aparèixer gran quantitat d'articles seus.

L'any 1930 es constitueix l'agrupació patriòtica Palestra, entitat de formació cívica, en la qual fou secretari, sota la presidència de Pompeu Fabra. Durant la primavera de l'any següent organitza, juntament amb Pere Rosell i Miquel Baltà, una "guardia cívica" entorn del president Francesc Macià.

Les seves concepcions nacionalistes maximalistes tingueren expressió mitjançant publicacions com La Nació Catalana o Ferms; en les quals era un dels màxims exponents de la ideologia separatista, que era compatible però amb un panmediterranisme basat en la idea que Catalunya és inclosa en un arc mediterrani que agrupa els Països Catalans, Occitània i Ligúria. A més, cal afegir la iniciativa de Palestra de coordinar les accions nacionalistes de Galícia, Euskadi i Catalunya; Batista va entrar en contacte amb el polític basc Telesforo Monzón i varen organitzar un viatge triangular que donà com a resultat la signatura de l'anomenat pacte Galeusca, el dia de Sant Jaume del 1933.

Durant la Guerra Civil Espanyola va encapçalar l'assistència civil per als vint-cinc mil combatents catalans del front de Madrid i, posteriorment, va detentar la delegació de la Generalitat a Londres i a Paris. A les acaballes de la Guerra es va exiliar a Anglaterra, on mantingué la representació diplomàtica de Catalunya.

Fins a la seva jubilació fou lector d'espanyol i professor d'història al famós Trinity College, de Cambridge. D'aquesta fase universitària destaca la seva col·laboració sobre l'inici de la Edat Moderna a la Península Ibèrica dins de The New Cambridge Modern History (vegi's bibliografia), juntament amb la tasca de prologació d'obres històriques de tema hispànic, a part de la promoció d'estudis catalans a través de l'Anglo Catalan Society.

El seu ideari catalanista y paneuropeista el va portar a promoure la creació de la Unió Federalista de les Comunitats Etniques Europees. En aquesta línia, i durant el mateix any de la seva mort, participà en la constitució del C.A.O.C. (Cercle d'Agermanament Occitano-Català) ja que des de sempre les relacions més estretes les havia mantingudes amb "la nació germana del Llenquadoc".

Des del punt de vista polític, durant el llarg exili anglès, la seva activitat va ésser molt intensa. Primerament va ésser secretari, sota la presidència de Carles Pi i Sunyer, del Consell Nacional de Catalunya a Gran Bretanya, institució filial del Consell creat pel president Companys a França, i que va ser disolt quan el president Irla va formar un govern d'unitat catalana, l'any 1945. Vuit anys després se celebrà a Mèxic la Primera Conferència Nacional Catalana, que va determinar crear de nou una instància unitària, El Consell Nacional Català, del qual fou elegit posteriorment secretari general Batista i Roca.

En darrers vint anys de la seva vida, un cop reorganitzades les forces catalanes a l'exili, la seva tasca fonamental va ésser la denúncia constant i sistemàtica del règim del general Franco a totes les instàncies polítiques internacionals, especialment davant l'Assamblea General de les Nacions Unides i del Consell d'Europa.

A finals de 1976 donà per acabat el seu exili, i reemprengué des de l'interior de Catalunya, i malgrat la seva edat, el seu treball al C.N.C. Al mateix temps, tornà a prendre contacte amb l'Etnologia ("el seu amor de joventut") tan oblidada durant els llargs anys d'exili, però present en el seu pensament. Així, doncs, en ésser nomenat president d'honor de l'Institut Català d'Antropologia, hom aconseguia simbòlicament d'entroncar dos esforços convergents; com a demostració de que, malgrat les diferències de temps i de plantejament, la col.laboració era possible.

El Nacionalisme radical de Batista i Roca com a fil conductor de tota la seva obra.

Batista i Roca ha passat ja a la història de Catalunya com una de les quatre o cinc persones d'aquest segle que, sota una òptica independentista i nacional, més ha contribuït a mantenir aferrissadament els valors culturals del seu poble i la integritat de les seves institucions històriques, malgrat el llarg exili, durant el qual va mantenir, tanmateix, una actitud enèrgica i sense vacil.lacions.

Es impossible d'abondar qualsevol aspecte de la fèrtil i multifacètica obra de Batista i Roca, sense tenir en compte la profunda motivació ètnica i cultural d'un catalanisme sentit i apassionat.

Caracteritzar Batista i Roca com a nacionalista català no ens excusa d'una especificació de les seves concepcions sòcio-polítiques, així com dels elements d'interpretació històrica que constitueixen la base de les seves argumentacions per a reivindicar la legitimitat històrica del fet nacional català.

En primer lloc, seguint Almirall, Prat de la Riba i Torras i Bages, Batista parteix de la base que l'ocupació militar de Catalunya de l'onze de setembre de 1714 significà l'annexió del nostre territori nacional a la Corona de Castella, amb la qual cosa la ficció que representà la "nació espanyola" ho era en un doble sentit. D'una banda, perquè partia d'un fet sobreestructural, car la unió dels territoris espanyols era el resultat d'un acte de força, no acceptat per la nació vençuda. D'altra banda, perquè "Espanya" era l'eufemisme utilitzat pel poder centralista castellà per amagar la situació real: el procés de marginalització cultural, la colonització econòmica i social, juntament amb la desarticulació constant de qualsevol vestigi de les institucions històriques pròpies del nostre país. Espanya, doncs, no era una instància integradora de les diferents nacions, sinó el nom que rep Castella com a dominadora de les altres nacions peninsulars.

Per a ell, el rebuig del poble català envers les institucions castellanques imposades pel poder central i envers la burocràcia funcional incrustada al nostre país, havia d'ésser constant, malgrat que aquesta actitud no es va fer palesa fins a la Renaixença. Aquest moviment cronològicament paral·lel al procés de puixança econòmica de Catalunya, significa un trencament dels llaços de dependència cultural i ideològica respecte al uniformisme castellanitzant imposat pels poders centralistes. Batista, seguint l'anàlisi d'historiadors com Vicens (1954), resumeix tot aquest procés esquemàticament, en dir: "Desaparegudes com a classes directores del país, la noblesa i la clerença,

serà ara la nova burgesia industrial urbana la que reemprendrà la direcció. Fabricants, comerciants, homes de professió liberal, escriptors, etc., principalment concentrats a Barcelona, formaran la nova classe social que pren la direcció de Catalunya, des d'aquell moment". (1971: 143).

Les concepcions autonomistes de Batista i Roca es basen en una doble concepció independentista i federalista. Independ respecte a Castella, federal respecte a les altres nacions de l'"arc mediterrani". Batista en alguns dels seus darrers escrits, (1968, 1973a, 1975), desenvolupa la idea que Catalunya pertany, malgrat l'anacronisme històric que representa l'existència de l'Estat espanyol, a Europa. Es a dir, fa tabula rasa del procés històric iniciat l'any 1714 i preconitza la vinculació estreta amb les altres regions mediterrànies d'Europa fins a la Ligúria. Aquesta revisió de la història de l'Estat espanyol comporta la negació radical del concepte centralista de comunidad de destino (criticat enèrgicament per Batista i Roca, 1973a: 6), car la crisi entre les nacions castellana i catalana no es fomenta en la forma d'Estat o en un tipus determinat de governs, sinó en la concepció equivocada i esterilitzant que Castella té de l'Estat, repressor de qualsevol possibilitat d'evolució, atès que l'expoli de la perifèria per part del centre peninsular és l'objecte únic d'aquest "destí".

Batista mostra orgullós l'exemple de Catalunya amb motiu del centenari de la Renaixença (1933). Aquesta commemoració té per a ell un significat doble, d'una banda mostra la recuperació de la identitat nacional i de la plenitud històrica; d'altra banda, la Renaixença representà, en el primer terç del segle XIX, la introducció d'una "alenada d'aires europeus i moderns" (1933: 29), mitjançant les idees romàntiques del moment, que tingueren a Catalunya un primer representant, Bonaventura Carles Aribau, qui, amb la seva Oda a la Pàtria, inaugurà aquest període crucial per a la revitalització de les institucions pròpies i del procés de recuperació de la consciència nacional.

Es significatiu, però, que sigui aquest mateix any, 1933, el que assenyali el punt culminant d'un moviment promocionat per

Batista; em refereixo al Pacte Galeusca, expressió de la identificació d'interessos i objectius entre les diferents nacionalitats històriques de l'Estat espanyol. Independentisme, pan-europeisme i solidaritat amb les oprimides nacions germanes són, doncs, els tres principis combinats que expliquen el tipus de nacionalisme d'aquest home polifacètic.

Hi ha, tanmateix, dos elements més que es combinen amb els anteriors en els seus escrits. Car el catalanisme nacionalista de Batista i Roca coincideix amb un anti-comunisme molt radicalitzat, una mica a l'estil del de Torras i Bages. Batista era un defensor convençut de les llibertats pròpies de l'occident capitalista, i no és estrany que en moltes ocasions posés Anglaterra (la terra que l'acollí en el seu exili) com a arquetipus de la classe de societat que hauria pogut establir-se Catalunya.

L'altre element constant de la seva argumentació nacionalista, present també a Prat de la Riba o a Àlmirall, passa per la identificació del poble català amb un conjunt de trets idealitzats (laboriositat, liberalisme, pacifisme, federalisme) que donen a la Nació Catalana una empremta que la identifica amb els altres pobles d'Europa, enfront de la idiosincràcia antagonica de Castella i dels castellans (indolència, absolutisme, bel·licositat i centralisme). Aquesta concepció, utilitzada com a clixé, és molt a prop de certes concepcions racistes presents d'alguna forma en el concepte de folklòre, tal com el definia el seu mestre Carreras i Artau (vegi's Estudis i Materials, II: 30): "el folklòre..... veritable substratum de raça, constitueix un factor indispensable per a l'estudi de la psicologia comparada del poble català".

Es curiós de constatar l'ús que fa Batista del concepte de nació castellana (vegi's 1973 d), on inclou tots els territoris que constitueixen l'Estat espanyol, excepte Canàries, Països Catalans, Euskadi i Galícia. Però, si bé aquest reduccionisme implica una bona dosi de desconeixement de la composició sociocultural hispana actual, coincidim amb Muntaner i Pascual (Avui, 29 VIII, 78, p. 8) a afirmar que Batista posseeix, en canvi, una

de les visions més completes sobre el nostre país, malgrat que la seva anàlisi de Catalunya la faci pensant en un futur d'integració europea, més que no pas basant-se en una anàlisi del present de la nostra terra com a nacionalitat sòlidament integrada a l'Estat espanyol. Cal assenyalar aquí la importància de les aportacions polítiques de Batista i Roca per a l'elaboració del concepte de Països Catalans en les seves versions radicals del present moment.

Així doncs, es pot afirmar que aquesta personal concepció de Catalunya és el fil conductor, l'element ideològic, que omple de contingut tota l'obra de Batista i Roca en les seves tres grans dimensions: la universitària (com a etnòleg i, després com a historiador), la política (bàsicament des de la seva resistència al règim franquista des del C.N.C.) i la ciutadana (recordem la seva tasca com a promotor de moviments de caire cívic i cultural: Minyons de muntanya, Palestra).

El paper de L'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya.

Els antecedents directes de l'Etnologia i l'Etnografia a Catalunya se centren en els treballs dels folkloristes del segle XIX i de començaments del XX, des de Milà i Fontanals fins els contemporanis de l'Arxiu, com Capmany, Serra i Pagés, i d'altres (confrontar el treball d'en Joan Prat, en aquest mateix volum). Semblen molt clares les connexions existents entre l'interés pel folklore i el moviment de la Renaixença que sorgeix, com hem dit, a Catalunya com a adaptació específica dels corrents europeus del romanticisme. Per a Batista i Roca que edita a través de Palestra la commemoració del Centenari de la Renaixença (1933) aquesta eclosió nacionalista enaltidora dels valors populars i que cerca les arrels i la identificació ètnica, es presenta a dos nivells: d'una banda, a nivell cultural, com a avantguarda literària, especialment en poesia a través dels Jocs Florals; d'altra banda, en l'ordre polític, en la consolidació d'un catalanisme de caire nacionalista, en el que destaquen les aportacions substancials d'un Valentí Almirall o d'un Prat de la Riba.

El paper que hi tenen els estudis folklòrics, juntament amb els dialectals, arqueològics i musicogràfics, sembla que és precisament el de catalitzador dins un procés de "cientificació", que es va fent necessari per a compensar la gran dosi d'idealització implícita en aquest desvetllament de la consciència nacional. Aquest desig és expressat per Tomás Carreras i Artau (Estudis i Materials, II: 30) durant la presentació d'una conferència de Telesforo de Aranzadi organitzada per l'Arxiu, en dir: "per a nosaltres el folklore és objecte adequat de ciència....; constitueix un factor indispensable per a l'estudi de la psicologia comparada del poble català en ses relacions amb els demés pobles hispans i amb el procés general de la civilització i la cultura".

L'interés implícit, no confessat, en aquesta afirmació d'objectius resideix, dins un ambient nacionalista, a "demostrar científicament" l'existència d'aspectes diferencials del poble català respecte als altres pobles de l'Estat espanyol. Precisament aquest objectiu és la clau per a entendre tota l'obra de Batista i Roca; sobretot en els seus darrers escrits d'orientació històrica, demogràfica i econòmica (1968, 1970, 1973a, 1973d, 1974 i 1975). Ara bé, ¿quina és l'aportació de Batista en aquest sentit, des de la vessant etnològica i etnogràfica, la qual cosa és tant com preguntar quina ha estat l'aportació de l'Arxiu en tot aquest procés?.

En primer lloc cal dir que l'Arxiu ha d'ésser jutjat més per les seves intencions i pels seus objectius (expressats sobretot en el primer volum d'Estudis i Materials), que per les seves realitzacions concretes, car la seva trajectòria es molt curta (sis anys, aproximadament, i es limita a la publicació de dos volums d'Estudis i Materials, de Manual per a Recerques d'Etnografia a Catalunya i a la confecció i complimentació dels qüestionaris. Aquests objectius varen ser definits per Tomàs Carreras a la presentació de l'Arxiu: "la missió del nou Arxiu consistirà essencialment a recercar, recollir i sistematitzar aquelles manifestacions espontànies i populars, actuals o històriques, reveladores de la psicologia moral del poble català en les seves relacions amb els altres pobles ibèrics".

Les activitats de l'Arxiu, de l'any 1915 a 1921, giren a l'entorn dels dotze Qüestionaris monogràfics elaborats pels diferents col.laboradors científics (Aranzadi, Farnés, Pedrell, Griera, Closas, Bohigas, Casacuberta, Danés i Torras, Gerhard, Carreras i Artau, apart en Batista i Tomás Carreras), dels quals, però, només en varen ser publicats set dins dels dos volums d'Estudis i Materials. Aquests qüestionaris (dedicats a paremiologia, metereologia, dret consuetudinari, cicles vitals, cançò popular i psicologia popular) eren enviats a tots els col.laboradors externs que, arreu de Catalunya, els anaven complimentant, utilitzant en part per a aquesta tasca, la xarxa de corresponsals formada arran de l'elaboració del Diccionari General de la Llengua Catalana.

Durant aquests anys la figura de Batista i Roca és decisiva; és ell qui, de veritat, porta tota la tasca de coordinació i d'elaboració dels materials. Bona prova d'això és que durant el parèntesi de la seva estada a Anglaterra deixa de publicar-se Estudis i Materials, que ja no tornarà a aparèixer. Finalment, el 1921, Batista s'encarrega de la redacció del Manual per a recerques d'Etnografia a Catalunya, que es compon d'un "Qüestionari general", dividit en vint-i-dues seccions, basant-se essencialment en un apèndix del Handbook of Folklore, de Burne, i del Notes and Queries on Anthropology, de la British Association for the Advancement of Science. A més hi ha una "secció gràfica d'impressos", on es donen instruccions per a recopilar la informació de diaris, publicacions periòdiques i impresos locals i comarcals, així com el tipus de material fotogràfic més adient. Una altra secció està dedicada a la recollida de material cultural d'interés etnogràfic. La "secció antropològica", inspirada per Aranzadi és molt sumària. Finalment, abans de l'apèndix, hi ha tota una secció feta per Tomàs Carreras, dedicada a la "Psicologia del Poble Català" la qual de fet, és una repetició desordenada d'alguns aspectes del "Qüestionari general".

L'activitat de Batista i Roca, com ho hem vist, va ésser molt intensa, en una època, en el camp de l'Etnologia, com ho confirma la seva producció bibliogràfica (1915a, 1915b, 1916b, 1917a, 1918, 1922 i 1923). D'altra banda, des de la seva tor -

nada d'Anglaterra havia treballat a la Universitat com a Professor auxiliar de la Càtedra d'Ètica, dirigida també per Carreras i Artau. Ara bé, a partir de 1922, queda aturada de cop tota l'activitat de l'Arxiu, després de la incorporació d'aquest a l'Associació Catalana d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria. Cal destacar que cap dels quatre volums d'aquesta Associació, apareguts del 1923 a 1926, no conté ni un sol article de caire etnològic, car fins tot l'article publicat per Batista (1923: 104-133) té una orientació antropològica. Com valorar, doncs, aquesta sobtada desaparició d'escena de tots els anhels primigenis de l'Arxiu?. D'una banda, cal pensar que la col·laboració fructífera entre Carreras i Batista es trenca més o menys sobtadament, el primer es refugia en l'academicisme de la seva càtedra (i també, encara que en menor mesura, en la de l'Associació), mentre que per Batista i Roca aquests dos marcs no eren suficients per a la projecció del seu idealisme i de les seves inquietuds nacionalistes. Per això no el veiem reaparèixer fins quatre anys més tard, en iniciar-se la seva segona etapa, amb la publicació del seu Manual d'Excursionisme (1927).

Per què aquest canvi d'orientació?. Sense voler fer un judici d'intencions, és fàcil de veure la incomprensió de l'ambient universitari (dins la conjuntura de la Dictadura de Primo de Rivera) envers les seves concepcions nacionalistes, i cal entendre, també, la seva negativa a continuar una tasca en la qual el conreu de l'Etnologia és justificat per ell mateix, sense lligams massa clars amb la realitat quotidiana del país. "Tots els camins porten a Roma", i, per a Batista i Roca, totes les seves etapes a l'Arxiu, a Palestra, al C.N.C. durant l'exili, eren altres tantes maneres de posar-se al servei de Catalunya i de la seva concepció de la Nació Catalana. Esperem que -i malgrat les noves condicions del moment actual- puguem nosaltres també treure tots aquells elements per a contribuir, des de l'Institut Català d'Antropologia, a la normalització cultural de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA D'EN BATISTA I ROCA

- 1911 "Rabindranath Tagore, poeta bengalí" Estudis Universitaris Catalans, V: 64-96.
- 1915a "De Folk-lore" Sa Marjal (Saoibla, Mallorca) VII, nº 83.
- 1915b "De l'importància del Folk-lore" Emporion (Torroella de Montgrí), I, nº 7.
- 1916a "Folklore del fenòmens atmosfèrics" Estudis I Materials, I: 57-62.
- 1916b Catàlech de les obres lulianes d'Oxford. Barcelona. Impr. de la Casa de Caritat (94 pp.).
- 1917a "L'estudi científic del Folklore" Estudis i Materials, II: 266-269 (resum de les conferències donades a l'Associació Catalana d'Estudiants els dies 3, 10 i 31 de març de 1917).
- 1917b "Les jornades de la vida: naixement" Estudis i Materials, II: 157-160 (amb col.laboració d'en T. de Aranzadi i T. Carreras).
- 1918 "Un estudi d'etnografia aixanti."
- 1921 "Estudi dels ossos humans de la col.lecció Lluís Maignan Vidal, de la Cova Fonda de Salomó". Butlletí del C.E.C.
- 1922 Manual per a recerques d'Etnografia a Catalunya. Barcelona. Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya.
- 1923 "Contribució a l'estudi antropològic dels pobles prehistòrics de Catalunya" Butlletí de l'Associació Catalana d'Antropologia, Etnologia i Prehistòria, I: 104-133.
- 1924 "L'art decoratiu entre pobles salvatges" Conferència, dia 25-I-1924. (Reproduït al Butlletí del C.E.C.).
- 1925a "La cultura de los pueblos primitivos actuales" A Bosch-Gimpera (dir.): Las razas humanas. Barcelona. Gallach (7ª ed. vol. I: 33-79).
- 1925b "Los pueblos de Africa" A Bosch-Gimpera (dir.): Las razas humanas, Barcelona. Gallach (7ª ed. vol. II: 163-309).
- 1927 Manual d'excursionisme. Barcelona. Barcino (Col. Popular Barcino, XIV) (157 pp.).
- 1928a "Pròleg" a Itineraris gràfics d'excursionisme. Barcelona, Eds. R. Casanova.
- 1928b "Pròleg" a Pujol I Algueró: Orientacions d'excursionisme. Barcelona.

- 1933 "L'exemple de Catalunya" a Centenari de la Renaixença catalana, pp. 29-31. Barcelona. Atenes.
- 1934 "L'escoltisme català" Esplai (Barcelona), vol. 110: 6-9.
- 1937 "Anglaterra i la Mediterrània" Ferms!-Publicació adherida a la Unió Catalanista, 26 de març, 2ª Època, 1:2.
- 1951 "Pròleg" a Koenigsberger: The Government of Sicily under Philip II of Spain. Londres.
- 1959 "Martí d'Eixelà i la introducció de la filosofia escocesa a Catalunya" a Pierce (ed.): Hispanic Studies in honour of Ignasi González Llubera. Oxford, The Dolphin Book.
- 1966 L'Economia Catalana i el Pla Espanyol de desenvolupament Regional. Montpeller. Vida Nova.
- 1968 La desintegració d'Espanya i les idees de Toynbee. Montpeller. Ed. Vida Nova (48 pp.).
- 1970 "Los reinos hispánicos y los Reyes Católicos" A Cambridge-Historia del Mundo Moderno, vol. 1: 255-244. Barcelona. Sopena.
- 1971 "Els precursors de la Renaixença" A Corominas et Alii: Vuit conferències sobre Catalunya, pp. (85-143). Barcelona. Proa.
- 1973a Els catalans fora del govern i de l'administració de l'Estat espanyol. 13 pp. Cambridge, Mimeografiado.
- 1973b Occitans i catalans als segles XVI i XVII. Montpeller. Ed. Vida Nova (39 pp.).
- 1973c "La llengua i la literatura catalanes en la decadència" A Batista i Lafont: Occitans i catalans (pp. 5-25). Montpeller. Ed. Vida Nova.
- 1973d La revolució demogràfica a l'Estat Espanyol. Perpinyà. Mimeografiat. (11 pp.).
- 1974 "La cultura catalana. Lluita i progrés", Parlament als CXVI Jocs Florals de la Llengua Catalana. Amstèrdam. (Reproduït a La Clau, 1: 14-15).
- 1975 Catalunya enfora. L'expansió de la nostra indústria. Montpeller. Vida Nova (26 pp.).
- 1978 "L'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya" Conferència inaugural de l'Institut Català d'Antropologia. Barcelona. Auditorium de la Biblioteca de Catalunya. (20 de febrer de 1978).